

Nr 25

Utlåtande i anledning av väckt motion om översyn av ärvdabalkens bestämmelser rörande bouppteckning.

Första lagutskottet har behandlat en i andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 13, av herr *Ekström* i Iggesund *m. fl.* I motionen hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att en översyn verkställes av bestämmelserna i 20 kap. ärvdabalken angående förrättande av bouppteckning.

Beträffande skälen för motionärernas yrkande får utskottet, i den mån redogörelse härför icke lämnas här nedan, hänvisa till motionen.

Motionen har varit föremål för remissbehandling.

Gällande bestämmelser

Enligt bestämmelser i 20 kap. ärvdabalken skall bouppteckning upprättas efter varje avliden person. Hithörande bestämmelser, som intill den 1 juli 1959 återfanns i 3 kap. lagen den 9 juni 1933 om boutredning och arvskifte, innebär i huvudsak, att bouppteckning skall förrättas sist tre månader efter dödsfallet samt att bouppteckningen inom en månad efter upprättandet skall ingivas till vederbörande domstol för inregistrering. Bouppteckningen skall förrättas av två gode män. Det ankommer på dödsbodelägare, som har egendomen i sin vård, eller ock boutredningsman eller testamentsexekutor att bestämma tid och ort för bouppteckningen samt att utse de gode männen. Omhändertages ej egendomen av delägare, boutredningsman eller testamentsexekutor, ankommer det på annan, som enligt 18 kap. 2 § ärvdabalken har egendomen i sin vård, att föranstalta om bouppteckning (bl. a. husfolk, husvärd, polismyndighet, av rätten särskilt förordnad god man). Det åligger rätten att tillse, att bouppteckning inom laga tid förrättats och ingivits. För att framtvinga bouppteckningsplikens fullgörande äger rätten förelägga vite eller, där bouppteckning ej skett, förordna någon att föranstalta därom. Yppas efter boupptecknings förrättande ny tillgång eller gäld eller annan felaktighet i bouppteckningen, skall inom en månad uppgöras s. k. tilläggsbouppteckning.

Till bouppteckningsförrättning skall i god tid kallas samtliga dödsbodelägare. Även s. k. efterarvingar skall kallas, om sådana finnes. Efterlevande make skall kallas, även om han icke är dödsbodelägare. I bouppteckningen skall angivas bl. a. deras namn och hemvist, vilka skolat kallas till förrättningen. Av bouppteckningen skall vidare framgå vilka som närvarit vid för-

rättningen. Där någon som skolat kallas ej närvarit, skall vid bouppteckningen fogas bevis att han i tid blivit kallad.

Boet uppgives av den, som vårdar egendomen eller eljest är med boet bäst förtrogen. Bouppgivaren svarar även för att uppgifterna angående de i bouppteckningen antecknade personerna är riktiga. På bouppteckningen skall bouppgivaren teckna försäkran under edlig förpliktelse, att hans uppgifter är i allo riktiga och att ej något är med vilja och vetskap utelämnat.

Motionen

Motionärerna anför, att kallelse till bouppteckning torde i allmänhet ombesörjas av värderingsmännen eller någon av dem. Härvid inställer sig frågan, huruvida man kan ha fullgoda garantier för att samtliga dödsbodelägare blir nämnda. Det synes motionärerna föreligga en allvarlig brist i ärvdabalkens bestämmelser rörande bouppteckning, att en förrättning med så vittgående konsekvenser kan företagas utan att den föregåtts av en arvsutredning. Någon kontroll i detta avseende företages icke av rätten vid bouppteckningens registrering. Ett generellt genomförande av en utredning rörande dödsbodelägarna skulle väl leda till en försening. Oaktat denna olägenhet torde det vara nödvändigt att genom lagändring skapa garantier för att alla arvingars rätt bevakas. Enligt folkbokföringskungörelsen upplägges numera personakter av pastorsämbetet. I faderns personakt införes de av hans barn, som är trolovningsbarn, eller utom äktenskapet födda, arvsberättigade barn. Moderns personakt innehåller däremot samtliga hennes barn. Därest pastorsämbetena skulle åläggas att för bouppteckningsändamål tillhandahålla arvingeutredning, skulle det vara av värde, att även faderns i äktenskap födda barn infördes i hans personakt. Motionärerna hemställer, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att en översyn verkställdes av bestämmelserna i ärvdabalkens 20 kap. om bouppteckning i det avseende, som i motionen vidrörts.

Yttranden

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande över motionen från *Stockholms rådhusrätt*. Därjämte har tillfälle att yttra sig över motionen beretts *Sveriges advokatsamfund*, *Föreningen Sveriges häradshövdingar*, *Föreningen Sveriges stadsdomare*, *Svenska prästförbundet* och *Stockholms stads uppborädsverk*. Från sistnämnda remissinstans har yttrande dock ej inkommit.

Remissinstanserna har i allmänhet avstyrkt det i motionen framförda förslaget.

Häradshövdingeföreningen förklarar sig emellertid vilja instämma i syftet med motionen. Föreningen anför, att det ingenstädes eljest inom förmögenhetsrätten torde förekomma, att en på så lösliga grunder tillkommen legiti-

mationshandling som en bouppteckning godtages. För närvarande förhåller det sig så att uppgifterna i en registrerad bouppteckning godtages t. ex. av inskrivningsdomare i vad avser dispositioner i fråga om den avlidne tillhörig fast egendom utan vidare kontroll av vilka som är dödsbodelägare. Föreningen håller icke för osannolikt, att nu gällande regler kan leda till rättsförluster. Med gällande regler för folkbokföringen torde icke alltid tillförlitlig arvsutredning kunna förebringas utan allt för stort arbete för pastorsämbetena. Önskvärt vore dock att möjligheterna att få till stånd sådan utredning undersöktes. En utredning i motionens syfte borde därför i första hand inriktas på en översyn av gällande regler om folkbokföringen.

Bland de avstyrkande remissinstanserna anför *advokatsamfundet*, att motionärerna överdrivit farhågorna för att samtliga dödsbodelägare icke skall bli nämnda i bouppteckning och konsekvenserna av sådana misstag. Det är allmänt bekant, att bouppteckningar i stor omfattning upprättas av personer, som icke besitter härför erforderlig sakkunskap, men trots detta förekommer det tämligen sällan, att dödsbodelägarna blir felaktigt antecknade, och det torde vara sällsynt att en sådan felaktighet leder till rättsförlust. Samfundet erinrar om att felaktiga uppgifter i bouppteckning kan medföra straffansvar och skadeståndsskyldighet samt att rätten i samband med registrering av bouppteckning har att granska, att den är behörigen upprättad, varvid rätten om skäl därtill föreligger kan infordra prästbevis för kontroll av att dödsbodelägarna riktigt angivits. I fråga om preskription av rätt till arv föreskriver ärvdabalken förhållandevis långa preskriptionstider, vilket torde innebära att eventuella felaktigheter i regel bör uppdragas innan preskriptionstidens utgång. Risken för rättsförlust för dödsbodelägare, som icke angivits i bouppteckningen, synes därför vara obetydlig.

Oaktat vad nu anförts har samfundet självfallet icke något att erinra mot att ytterligare garantier skapas för att dödsbodelägarna blir riktigt angivna, dock endast under förutsättning av att detta kan ske utan att det formella förfarandet vid bouppteckning belastas med ytterligare åtgärder, som förorsakar kostnader och tidsutdräkt.

Enligt vad samfundet inhämtat från experter är kyrkobokföringen för närvarande icke organiserad på sådant sätt att man — bortsett från okomplicerade fall — kan tillhandahålla bevis om dödsbodelägare utan tidsödande utredningar, som kan beröra flera pastorsämbeten. När det gäller andra dödsbodelägare än barn, exempelvis syskon och syskons avkomlingar, kan man över huvud taget icke räkna med att alltid kunna åstadkomma fullständiga utredningar. När den nyligen företagna omläggningen av kyrkobokföringen med uppläggning av s. k. personakt är genomförd, vilket beräknas draga avsevärd tid, kanske 30 à 40 år, blir utredningen beträffande barn lättillgänglig, men det kommer icke att framgå av akten om vederbörande dödsbodelägare är i livet. I fråga om syskon och syskons avkomlingar kommer alltjämt i stort sett samma svårigheter, som nu finnes, att föreligga. Det synes därför som ett krav om att vid bouppteckning skall

tillhandahållas en fullständig utredning om dödsbodelägare icke skulle kunna genomföras under alla förhållanden eller i allt fall medföra avsevärt besvär för allmänheten med åtföljande tidsutdräkt och kostnader.

Under åberopande av vad sålunda anförts anser sig samfundet böra avstyrka motionen.

Stadsdomareföreningen yttrar, att det torde i och för sig icke vara något att erinra mot att officiellt bevis om en avlidens arvingar skall förebringas i samband med inregistreringen av bouppteckningen efter vederbörande. Med hänsyn till gällande regler för folkbokföringen lär emellertid dylika bevis icke kunna utfärdas beträffande manliga avlidna. Under hänvisning härtill anser sig styrelsen ej kunna tillstyrka bifall till motionen.

Stockholms rådhusrätt uppger, att såvitt kunnat utrönas icke beträffande någon av de vid rådhusrätten under de senaste tio åren inregistrerade bouppteckningarna — till antalet cirka 78 000 — i efterhand framkommit, att någon dödsbodelägare blivit utelämnad.

Däremot ha förekommit enstaka fall, där dödsbodelägare på grund av bouppgivarens eller bouppteckningsförrättarens bristande kunskap om faktiska förhållanden, oaktsamhet eller okunnighet om gällande arvsregler icke blivit antecknad i bouppteckningen. Sedan kännedom vunnits om rätta förhållandet har felaktigheten rättats genom tilläggsbouppteckning. Naturligtvis kan icke förbises, att fall kunna finnas där det icke kommer till domstolens kännedom att en bouppteckning är felaktig i nu ifrågakommande hänseende. I detta sammanhang må dock framhållas, att bouppgivarens uppgifter angående bland annat vilka som äro delägare i boet avgivas under edlig förpliktelse och att ett uppsåtligt förtigande av dödsbodelägare därför för bouppgivaren medför ansvar för osann försäkran (13 kap. 10 § strafflagen). Sådant ansvar inträder emellertid även för det fall att underlåtenheten har sin grund i grov oaktsamhet. Därest en bouppgivare av någon anledning är tveksam om det finns andra delägare än de för honom kända, bör han för att skydda sig mot straffansvar från pastorsämbete införskaffa släktutredning. Såsom framgår av förarbetena till 1933 års bouppteckningslag har även domstolen att vid granskningen av den ingivna bouppteckningen med hänsyn till förhållandena i det särskilda fallet avgöra, huruvida fordran på ingivande av prästbevis skall uppställas.

Rådhusrätten finner sig därför böra utgå från att det endast beträffande ett synnerligen litet antal bouppteckningar av alla dem som ingives till domstolarna för granskning och registrering kan föreligga ens en risk att de är felaktiga i det hänseendet att en delägare blivit utelämnad. Det kan då icke synas rimligt att uppställa det kravet, att en av myndighet verkställd utredning angående vilka som är den avlidnes dödsbodelägare måste förebringas, innan bouppteckningen skulle kunna förrättas. En sådan utredning måste ofta bliva komplicerad och tidsödande, särskilt i de fall då den avlidne icke efterlämnade bröstarvingar utan endast arvingar tillhörande andra och tredje parentelen, vilka ju ofta är spridda över hela landet.

Rådhusrätten erinrar vidare om att den i olika sammanhang framhållit önskvärdheten av en begränsning av bouppteckningsplikten i de fall, då den avlidnes tillgångar är så ringa, att de icke förslår till annat än gäldande av begravningskostnaderna och andra utgifter i anledning av dödsfallet. Ett genomförande av motionärernas förslag kommer att i stället för en förenkling innebära en ytterligare komplicering vid förrättandet av bouppteckning i sådana dödsbon. Rådhusrätten finner sig därför icke kunna tillstyrka den av motionärerna ifrågasatta lagändringen.

I *prästförbundets* yttrande har behandlats motionärernas förslag, att pastorsämbetena skall åläggas att för bouppteckningsändamål införa i faderns personakt även hans barn i äktenskap. Enligt förbundet synes anteckningen få betydelse endast i det fall, att föräldrarna icke sammanlever. Förbundet fortsätter:

Om modern är kyrkobokförd på samma ställe som fadern vid dennes död, kan pastor i hennes personakt få upplysning om makarnas gemensamma barn. Men om föräldrarna vid faderns död är kyrkobokförda i skilda församlingar, får man vända sig till moderns kyrkobokföringsort för att få dessa upplysningar. I båda fallen är att märka, att anteckningen i personakten icke lämnar upplysning om barnens adress eller om de fortfarande leva. För att få veta något härom måste man följa varje barn för sig. Det kan ifrågasättas, huruvida någon nämnvärd besparing i tid och arbete vinnas, om denna undersökning börjar med faderns personakt eller med moderns. I varje fall kommer en eventuell besparing att mer än väl uppvägas av det ökade arbetet med att införa de gemensamma barnen i båda föräldrarnas personakter.

Prästförbundet framhåller vidare, att jämlikt 55 § kyrkobokföringskungörelsen personakt för avliden skall omedelbart uttagas ur församlingsliggaren och insändas till riksbyrån för folkbokföringen. Pastor kan dröja med insändandet i sex månader, men han är ej skyldig att vänta så länge och torde sällan göra det. Ett bifall till motionen måste medföra ett förbud för pastor att insända personakten, innan viss tid förflutit från dödsfallet. I annat fall kommer arbetet med arvsutredningen att överföras på riksbyrån och sannolikt komma att kräva längre tid än om den utföres av pastorsämbetet. I vad angår ändring av kyrkobokföringskungörelsen kommer motionen att medföra ett ökat arbete för pastorsämbetena utan att detta kan anses bli av väsentlig nytta för allmänheten.

Utskottet

Enligt bestämmelser i ärvdabalken skall bouppteckning upprättas efter varje avliden person. I första hand ankommer det på dödsbodelägare, bouppteckningsman eller testamentsexekutor att bestämma tid och plats för bouppteckningen. Subsidiärt åligger förpliktelsen den avlidnes husfolk eller husvärd eller ock polismyndighet eller av rätten särskilt förordnad god man.

Bouppteckningen förrättas av två gode män. Till förrättningen skall kallas samtliga dödsbodelägare. Av bouppteckningen skall framgå vilka som närvarit vid förrättningen. Där någon, som skolat kallas, ej närvarit, skall vid bouppteckningen fogas bevis, att han blivit kallad. Bouppegivaren svarar under edlig förpliktelse för att bland annat uppgifterna angående de i bouppteckningen antecknade personerna är riktiga.

Motionärerna ifrågasätter, om man med nuvarande regler kan ha fullgoda garantier för att samtliga dödsbodelägare blir omnämnda i bouppteckningen, och framställer önskemål om att en officiell utredning rörande de arvsberättigade skall företes, innan en bouppteckning förrättas.

Under den företagna remissbehandlingen av motionen har advokatsamfundet framhållit, att det torde vara sällsynt, att en felaktig uppgift om dödsbodelägare leder till rättsförlust, och Stockholms rådhusrätt har uppgivit, att icke beträffande någon av de cirka 78 000 bouppteckningar, som inregistrerats vid rådhusrätten under de senaste tio åren i efterhand framkommit, att någon dödsbodelägare blivit utelämnad. Med hänsyn till vad sålunda framkommit finner utskottet, att gällande föreskrifter rörande boupptecknings förrättande i stort sett måste anses tillfredsställande. Under alla förhållanden kan det i motionen upptagna problemet icke vara av den räckvidd, som där antydes.

Såsom framgår av motionen bör å andra sidan framhållas, att de nuvarande reglerna inte skapar någon fullständig säkerhet för att alla dödsbodelägare beredes tillfälle att bevaka sin rätt i samband med boutredningen. Som ett exempel på fall där fordran å en officiell arvsutredning skulle vara ägnad att förebygga misstag kan nämnas den situation, som föreligger, då makar i barnlöst äktenskap avlidit och lång tid förflutit mellan dödsfallen. Den först avlidne makens arvingar är ju delägare i den andre makens dödsbo men är måhända icke alltid kända för bouppegivaren i detta dödsbo. Jämväl då adoptionsförhållande på ett eller annat sätt kommer in i bilden, torde de arvsrättsliga förhållandena många gånger vara oklara för bouppegivaren. I nu antydda situationer skulle det givetvis vara av visst värde, om en officiell arvsutredning låge till grund för bouppteckningen. För det helt övervägande antalet fall torde emellertid även utan särskild arvsutredning bouppteckningarna bli korrekta.

Den av motionärerna önskade utredningen rörande arvsberättigade personer måste uppenbarligen grunda sig på kyrkobokföringen. Såsom framhålls redan i motionen, är emellertid denna för närvarande icke så anordnad, att motionärernas önskemål kan tillmötesgå. Motionärerna har visserligen ifrågasatt att den ändringen skulle vidtagas, att barn i äktenskap skulle antecknas i både moderns och faderns personakt. En sådan ändring skulle emellertid enligt vad som framgår av remissyttrandena icke vara till fyllest för att undgå alla svårigheter som skulle inställa sig vid utarbetandet av

arvsutredningen. I och för sig vore det givetvis önskvärt, om sådana ändringar beträffande folkbokföringen kunde genomföras, att tillförlitliga arvsutredningar med stöd därav kunde utföras utan alltför stor arbetsinsats. Först sedan dylika ändringar genomförts och verkat en längre tid, synes emellertid ett generellt krav på arvsutredning som förutsättning för registrering av bouppteckning kunna uppställas.

Under hänvisning till vad sålunda anförts får utskottet hemställa,
att förevarande motion, II: 13, icke måtte föranleda någon
riksdagens åtgärd.

Stockholm den 22 mars 1962

På första lagutskottets vägnar:

EMIL AHLKVIST

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Ahlkvist, Nyström, Erik Svedberg, Arvidson, Ferdinand Nilsson, Alexanderson, Hilding och Lennart Geijer*;

från a n d r a kammaren: herr Landgren, fru Boman, herrar Östrand, Svensson i Vä, Ekström i Björkvik*, fru Löfqvist och herr Keijer.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.